

47. Vymětal, J. *Lékařská psychologie*. Praha: Portál, 2003.
48. Wallen, J., et al.: Physicians Stereotypes about Female Health and Illness. *Women and Health* 4, 1979, pp. 135-146.
49. Wispé, L. History of the Concept of Empathy. In Eisenberg, N., Strayer, J. (eds.). *Empathy and Its Development*. New York: Cambridge University Press, 1987, pp. 17-37.
50. Woolley, F., et al. The Effects of Doctor–Patient Communication on Satisfaction and Outcome of Care. *Soc. Sci. Med.* 12, 1978, pp. 123-128.

Summary

The present paper offers partial results of a long-term project aimed at the inquiry into the field of medical interviewing. More specifically, it deals with the meaning and value of empathy and trust in general practice consultations. Firstly, it introduces both terms, with the main focus given to empathy. Secondly, it examines the interrelation between empathy, trust, and outcome-based research, stressing the importance of patient's satisfaction and her compliance with the advice given by the doctor. Thirdly, it offers a list of selected communicative strategies capable of conveying empathy and trust during the medical interview.

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОНЕТИКО-ФОНОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ СЕРЕДНЬОБАВАРСЬКОЇ ГОВІРКИ ЗАКАРПАТТЯ

Чолос Іван

Ужгородський національний університет

Фонетико-фонологічний аналіз структури середньобаварської австрійської (надалі СБА) говірки Тересвянської долини Закарпаття підтверджує її південнонімецьке походження і приналежність до середньо-баварської говірки району Бад Ішля Австрії, який утворює перехідну зону між середньобаварськими і південнобаварськими діалектами.

Система вокалізму СБА говірки складається з 9 довгих звуків: **а:, ε:, е:, ø:, о:, і:, у:, и:,** 9 коротких звуків **а, ε, е, œ, ə, ѓ, і, у, u** та 9 дифтонгів **æ, əø, áо, іá:, іé:, uá:, úа, uó:, óи.**

Подовження голосних в СБА говірці, як і в середньобаварській говірці району Бад Ішля, відбувається:

1. перед спірантами **f, s, x, ʃ**: *kri:f "der Griff – ручка"*; *ʃlo:s "das Schloss – замок"*; *ʃpɾu:x "der Spruch – вислів"*; *fro:ʃ "der Frosch – жаба"*.
2. перед африкатами **pf** та **ts**: *ko:pf "der Kopf – голова"*; *ʃo:ts "der Schatz – скарб, багатство"*.
3. перед **g** та **ŋ**: *to:g "der Tag – день"*; *fle:g "der Fleck – пляма"*; *re:ŋ "der Regen – дощ"*.
4. перед звукосполученнями "спірант+змічний" (**st, ft, xt**): *go:st "der Gast – гість"*; *lu:ft "die Luft – повітря"*; *nɔ:xt "die Nacht – ніч"*.
5. перед звукосполученнями "носовий+шумний" (**nd, ntʃ, ŋg, ŋk, mpf** і ін.): *hu:nd "der Hund – собака"*; *krɔ:ntʃ "der Kranz – вінок"*; *krɔ:ŋg "krank – хворий"*; *ʃtu:mpf "stumpf – тупий"*.
6. перед звукосполученнями "**r, l** + шумний": *du:rʃd "der Durst – спрага"*; *ko:ld "kalt – холодний"*; *ɔ:rd "der Ort – місце"*; *sɔ:lt "das Salz – сіль"*.

У СБА говірці є наявним і звичайне подовження голосних звуків у відкритому складі та в односкладових словах перед слабкими приголосними: *le:va "die Leber – печінка"*; *vi:da "wieder – знову"*; *ʃu:va "der Schuber – засув"*; *ho:f "der Hof – подвір'я, двір"*; *gro:s "das Gras – трава"*; *ʃu:b "der Schub – поштовх, зсув"*.

Короткість голосних в аналізованій говірці зберігається:

1. перед сильними приголосними **t** та **p**: *plɔt "das Blatt – лист"*; *sɔt "satt – ситий"*.
2. перед **t, p, ŋ** та **m**, якщо за ними слідує сонорні закінчення **-a, -ɛr, -ər, -əl, -ən, -əm**: *siŋa "singen – співати"*; *butɛr "die Butter – масло"*; *satəl "der Sattel – сідло"*; *kupəl "die Kuppel – купол, ковпак"*.
3. перед декількома приголосними: *ʔntvɔrtn "antworten – відповідати"*; *lindn "die Linde – липа"*.

Крім випадків довготи і короткості голосних СБА говірка зберегла й ряд інших спільних з середньобаварським діалектом рис. Так, голосні звуки, в тому числі й дифтонги перед носовими **m, n** і **ŋ** вимовляються назально. В обох говірках латеральний **l** викликає округлення попередніх голосних **e** та **i**-звуків в **œ, ø**; **y, u**; напр., *gvø:lib "das Gewölbe, der Kaufladen – крамниця, магазин"*; *tœltn "der Zelte, flaches Backwerk – печиво"*; *gyln "gillen, schreien – кричати"*.

Типово середньобаварським явищем є збереження голосного звука **-i-** (так званого Sprossvokal) у кінцевих ненаголошених складах між: **rb, rm, rg, lm, lŋ**: *ʃe:rim "die Scherbe – черепок"*; *kɔ:rib "der Korb – кошик"*; *fa:rɪma "färben – фарбувати"*; *ʃvo:lim "die Schwalbe – ластівка"*; *be:rig "der Berg – гора"*; *go:liŋ "der Galgen – "* [порів. Scheutz 1994, 18].

Як і в середньобаварському діалекті, в СБА говірці відбулася редукція початкового та кінцевого ненаголошеного **-e-**: *ksi:xt "das Gesicht – обличчя"*; *kʃe:ŋ "geschehen – відбуватися, траплятися"*; *kɔ:t "die Katze – кішка"*; *ʃpɾo:x*

"die Sprache – мова", та злиття слабких приголосних з наступним сонорним **m, n** чи **l**: *lo:m* "loben – хвалити"; *tɛ:l* "der Zettel – аркуш паперу; етикетка".

Внаслідок зіткнення **k-** з наступним зімкненим приголосним префікс *k-(ge-)* відпав взагалі: *bli:m* "geblieben – той, що залишився"; *truá:d* "das Getreide – збіжжя, зерно".

Однак, за понад 200-річний період розвитку в умовах відірваності від вихідної говірки СБА говірка виробила і ряд своїх особливостей. Такими фонетичними особливостями СБА говірки є:

1. перехід середньовісньонімецьких короткого і довгого **a**-звуків (**a, a:**) у відкриті **ɔ/ɔ:** або закриті **o/o:**, в той час як в середньо-баварській говірці району Бад Ішля вони перетворилися у відкриті **ɔ** або **ɔ:** [Kühnel 1973, 231]. Так, середньовісньонімецький короткий **a** перед усіма приголосними крім **l** в СБА говірці перейшов у короткий **ɔ**, напр., *rɔʃpl* "die Raspel – рашпіль"; *krɔmp* "die Kramp – скоба, дверний гачок"; *kɔndl* "das Kannel, die Kanne – глечик, чайник". Перед **l** середньовісньонімецький короткий **a** в СБА говірці перетворився на закритий **o**, напр., *olman* "almern, auf der Alm arbeiten – пастушити на полонині "; *hols* "der Hals – шия". Середньовісньонімецький довгий **a:** на противагу середньо-баварській говірці Бад Ішля в СБА говірці змінився на закритий **o:**, напр., *so:g* "die Säge – пила"; *do:* "das Dach – дах"; *ʃpo:t* "spät – пізній, пізно".

Тільки перед сонорними **r, m** і **n** середньовісньонімецький довгий **a:** перейшов у СБА говірці так само у відкритий довгий **ɔ:**, напр., *ʃpɔ:r* "der Spar, der Herd – плита, вогнище"; *ʃɔ:ma* "schamen, schämen sich – соромитися"; *hɔ:n* "der Hahn – півень"; *hɔ:r* "das Haar – волосся"; *jɔ:r* "das Jahr – рік".

2. перехід середньовісньонімецького дифтонга **eɪ** в **uá:**. У більшості баварських діалектів середньовісньонімецький дифтонг **eɪ** перейшов в **oa** або **oi** з наголосом на першому голосному, напр., *hóas* "heiß – гарячий"; *góas* "die Geiß – коза" [Kühnel 1973, 229].

Німецька говірка Тересвянської долини цей так званий спадний дифтонг розвинула у висхідний, тобто наголос і складотворний елемент перемістився на другу частину дифтонга: *huá:s* "heiß – гарячий"; *guá:s* "die Geiß – коза"; *tuá:g* "der Teig – тісто".

Голосний **u** викликав зникнення початкового **v** перед **uá:**, тому в анлауті слова *uá:r* "das Ei – яйце"; *uá:fɔ:x* "einfach – простий"; *uá:ʦn* "der Weizen – пшениця"; *uá:zʟpuó:* "der Waisenbube, das Waisenkind – сирота" вимовляються однаково.

3. перехід так званого умлаута середньовісньонімецького **eɪ** у висхідний дифтонг **íá:**, *riá:f* "der Reifen – обруч, коло, шина"; *briá:ta* "breiter – ширший"; *hiá:sa* "heißer – гарячіший"; *kliá:na* "kleiner – менший".

У висхідний дифтонг **ia:** перейшли також середньовісхньонімецькі дифтонги **ie, üe, uo**, якщо за ними слідував носовий **m** або **n**: *niá:ma* "niemer, niemand – ніхто"; *diá:n* "dienen – служити"; *bliá:n* "blühen – цвісти".

Утворення висхідних дифтонгів стало нововведенням СБА говірки і є результатом розвитку в умовах ізоляції від вихідного діалекту, який не знає цього явища [Kühnel 1973, 230; Стародимова 1984, 8].

Система консонантизму СБА говірки складається із сонорних: носових **m, n, ŋ**; плавних **l, r**; шумних: губних **b, p, f, v**; передньоязикових: **d, t; s, z; ʃ, ʒ**; середньоязикових: **ç, j**; задньоязикових: **k, g; x**; придихового **h** та африкат **bf, pf, ds, ts, tʃ**.

СБА говірка, як і баварсько-австрійський діалект розрізняє сильні (fortis) і слабкі (lenis) приголосні. Зімкнені **p, t, k** є завжди сильними звуками. В анлауті і в ауслауті наголошених складів вони вимовляються з придихом. Особливо сильний придих має **k** перед голосними: *khúa* "die Kuh – корова"; *khæstn* "der Kasten – ящик, скриня" [порів. Maser 1969, 191]. Слабкі приголосні **b, d, g** в межах наголошеного складу не переходять в глухі приголосні, вимовляються без придиху і артикуються як слабкі **b, d, g** або напівсильні (halfortis) **b, d, g** [Стародимова 1984, 7]. Аналогічним чином протиставлені спіранти **f-f-v, s-s-z, x-x-ç** та відповідні африкати **bf-bf-pf, ds-ds-ts**. При цьому характер приголосного визначається довготою та короткістю попереднього голосного: після довгих голосних і дифтонгів стоять слабкі варіанти приголосних, після коротких – відповідні сильні варіанти: *bre:d* "das Brett – дошка"; *to:g* "der Tag – день"; *gro:b* "das Grab – могила"; *o:vm* "der Ofen – ніч", але *bætn* "beten – молитися"; *kræ:fd* "die Kraft – сила", але *kriftn* "die Kräfte – сили".

Сильними є завжди гемінати: **pp, tt, kk**: *pet* "das Bett – ліжко"; *glik* "das Glück – щастя"; *ripm* "die Rippe – ребро"; *bitn* "bitten – просити". В цьому випадку довгота приголосного визначила збереження короткості попереднього голосного.

Для СБА говірки так само характерним є перехід глухого спіранта **x** між голосними в глухий щільний фарингальний звук **h**: *brauha* "brauchen – потребувати"; *suaha* "suchen – шукати".

З іншого боку СБА говірка у відношенні розвитку системи консонантизму виявилась більш консервативною. В той час як в середньо-баварській говірці району Бад Ішля відбулася вокалізація сонорного **l** в ауслауті і перед приголосними в **i** або **u** [Scheutz 1994, 17], СБА говірка зберегла **l** в усіх позиціях: *holtn* "halten – тримати"; *gaeml* "der Gäumel, jüngster Waldarbeiter – молодий лісоруб-початківець"; *fuld* "die Schuld – борг".

Особливістю СБА говірки є й збереження сонорного **r** перед **t** та **ts**, який в говірці Бад Ішля перейшов у фрикативний **x**: *firta* "das Fürtuch, die Schürze – фартух"; *gærtm* "der Garten – сад"; *fvært* "schwarz – чорний"; *kuó:rt* "kurz – короткий" та перед **n, f, l**, де він взагалі випадає: *fæ:rn* "fahren – їздити"; *værfm* "werfen – кидати"; *kærl* "der Kerl – хлопець" [порів. Scheutz 1994, 17].

Література

1. Стародымова Э.Р. Развитие морфологического строя южнонемецкого говора Тересвянской долины Закарпатской области в иноязычном окружении: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – Ужгород, 1984. – 136 с.
2. Kühnel H. Die Mundart von Deutsch-Mokra – Königsfeld. – Stuttgart: Hilfsbund Karpatendeutscher Katholiken-Verlag. – 1979. – S. 227-235.
3. Maser H. Deutsche Sprachgeschichte. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1969. – 243 S.
4. Melika G. Spracherhaltung und Sprachwechsel bei der deutschen Minderheit von Transkarpatien // Sprachinselforschung. – Frankfurt am Main: Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften. – 1994. – S. 289-301.
5. Schabus W. Oberösterreicher in der Ukraine. Kurzcharakteristik der autochthonen Dialekte der vom Salzkammergut aus besiedelten Enklaven Deutsch Mokra und Königsfeld in Transkarpatien, Ukraine // Probleme der oberdeutschen Dialektologie und Namenkunde. – Wien: Ed. Präsens. – 1999. – S. 199- 222.
6. Scheutz H. Dialekt im Wandel. Beobachtungen und Erfahrungen anlässlich einer Dialekterhebung für den "Sprachatlas Oberösterreich" // Mitteilungen des Ischler Heimatvereines. – 1994. – Folge 22. – S. 17-19.

Resümee

Der Beitrag ist der Untersuchung der Entwicklung des phonetisch-phonologischen Systems der bairischen Mundart von Königsfeld in Transkarpatien, Ukraine gewidmet. Im Laufe der etwa 250-jährigen Entwicklung in Entfernung vom Ausgangsdialekt hat die untersuchte Mundart eine ganze Reihe eigener Besonderheiten des Vokalsystems ausgearbeitet. Hinsichtlich der Entwicklung des Konsonantensystems ist die Mundart von Königsfeld konservativer als die von Bad Ischl.

БІЛЯ ВИТОКІВ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Швед Е.В., Дацьо О.Г.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Поряд з давньоіндійською, класичною та арабською, китайське класичне мовознавство є однією з найвідоміших незалежних мовознавчих традицій. Цінність його перш за все в тому, що воно виникло на ґрунті мови, що належить до ізолюючих і значно різниться за будовою від європейських, виробило методи, що є більш придатними для цілого ряду східних мов, ніж європейські.